

انیس العُشاق

شرف الدین رامی

به حیو و اهتمام

عباس اقبال

تهران - ۱۳۹۳

سرشناسه
 عنوان و پدیدآور
 مشخصات نشر
 مشخصات ظاهری
 شابک
 وضعیت فهرست‌نویسی
 ادداشت
 موضوع
 شناسه افزوده
 رده‌بندی کنگره
 رده‌بندی دی‌سی
 رده کتابی ملی

رامی، حسن بن محمد، - ۷۹۵ ق.
 انیس العشاق / شرف‌الدین رامی؛ به تصحیح و اهتمام عباس اقبال.
 تهران: میترا، ۱۳۹۲.
 ۹۲ ص.
 ۹۷۸-۹۶۴-۸۴۱۷-۸۴-۵
 فیبا
 : نمایه.
 نشر فارسی - قرن ۸ ق
 اقبال آشتیانی، عباس، ۱۲۷۵-۱۳۳۴. مصحح
 PIR ۵۴۷۵ / الف ۱۳۹۲۸
 ۸ / ۸۳۲
 ۳۱۸۳۷۴۳

انیس العشاق

شرف‌الدین رامی

به تصحیح و اهتمام عباس اقبال

چاپ اول: بهار ۱۳۹۳ - چاپ: چاپ روحانی

حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی: میترا (الهام بگانه)

شماره: ۱۰۰۰ نسخه

همه‌ی حقوق برای ناشر محفوظ است.

نشر میترا: خیابان مجاهدین اسلام، شماره ۱۸۲

تلفن: ۳۳۱۳۳۵۰۵، نمایر: ۳۳۵۰۴۲۲۴

ISBN: 978-964-8417-84-5

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۴۱۷-۸۴-۵

فهرست

۵	پیش‌گفتا
۹	مقدمه
	باب اوّل:
۱۳	در صفت سر
	باب دوّم:
۱۹	در صفت جبین
	باب سیم:
۲۱	در صفت ابرو
	باب چهارم:
۲۵	در صفت چشم
	باب پنجم:
۲۷	در صفت مژگان
	باب ششم:
۳۱	در صفت روی
	باب هفتم:
	در صفت خط
	باب هشتم:
۳۹	در صفت خال
	باب نهم:

۴۳	در صفت لب
	باب دهم:
۴۷	در صفت دندان
	باب یازدهم:
۵۱	در صفت دهان
	پ دوازدهم:
۵۵	در صفت زرخدان
	باب هجدهم:
۵۷	در صفت گردن
	باب چهاردهم:
۵۹	در صفت بر
	باب پانزدهم:
۶۱	در صفت ساعد
	باب شانزدهم:
۶۳	در صفت انگشت
	باب هفدهم:
۶۵	در صفت قد
	باب هجدهم:
۶۹	در صفت میان
	باب نوزدهم:
۷۱	در صفت ساق
۷۳	تتمه
۸	واژه نامه
۸۷	نمایه

پیشگفتار

کتاب «شرف الدین رامی انیس العشاق» که در نوع خود در زبان فارسی بی نظیر است تاکنون شرف الدین حسن بن محمد رامی تبریزی است که از شعرای دربار سلطان مرکان (۷۵۷-۷۷۶ ق) بوده و این کتاب و کتاب دیگر خود یعنی حقائق الحقایق را به نام این پادشاه شعر دوست ادب پرور تألیف نموده است.

از شرف الدین رامی شرحی در مقدمه در هیچ یک از کتب و تذکرها به دست نیامد جز شرحی که در کتاب تذکره الشعراء خود آورده و آن به عین عبارت این است:

«مولانا شرف الدین رامی - نورالله فیر - شاعر و دانشمند بوده و صاحب فضل؛ خصوصاً در علم شعر سرآمد روزگار بوده است و نسخه‌ای در علم شعر ساخته حقائق الحقایق^۱ نام و چند بیت در آن کتاب درج کرده که رشید الدین وطواط در حقائق السحر آن صنایع را شرح کرده بوده و از آن جمله می‌گوید که: رشید آورده که ایهام کلمه‌ای را گویند که...

۱. در یک نسخه از این کتاب که در تصرف نگارنده است نام آن حقائق الحقائق ثبت شده ولی در نسخه مجلس (رجوع کنید به فهرست آقای ابن یوسف ص ۴۳۷ - ۴۳۸) این عنوان مطابق همان نوشته دولتشاه است. حاجی خلیفه در یک موضع نام این کتاب را به غلط شقایق الحقایق نوشته. به نظر ما حقائق الحقایق به ظاهر مناسب‌تر می‌نماید.

دو معنی شامل باشد و به نزدیک من می‌باید که به چند معنی مشتمل باشد و این بیت خواجه عماد فقیه را به استشهاد می‌آورد:

دل عکس رخ خوب تو در آب روان دید واله شد و فریاد برآورد که ماهی
و شیخ عارف آذری - علیه‌الرحمه - در کتاب جواهرالاسرار قصیده‌ای از
قداید مولانا شرف‌الدین رامی را ایراد می‌کند که تمامی صنایع و بدایع
سعر در آن قصیده مندرج است و در این تذکره نوشتن آن قصیده احتیاج
نموده؛ لکن شرف‌الدین به روزگار دولتشاه منصور بن محمد بن مظفر
ملک شعرا عراق و آذربایجان مشهور است. تمامی قصاید و مقطعات
او متین و مصحح است و مستعدانه و رباعی‌ای گفته که اسم ممدوح او
خواجه فخرالدین محمد الماستری از حروف آن بیرون می‌آید و آن این
است:

خوار است جهان پیش ز الماس که بر فخر است ز القاب تو دین را و خطر
تو کان محامدی و از کهر الماس ضمیرت سپری شد خنجر^۱

تاریخ وفات او به دست نیامده و به مرحوم تربیت در کتاب دانشمندان
آذربایجان صفحه ۱۹۱ وفات شرف‌الدین رامی را در سال ۷۹۵ ق نوشته
معلوم نشد مستند به چه سندی است. ظاهراً این تاریخ، که سال قتل عام
آل مظفر است به دست امیر تیمور، و دولتشاه آن روز آخر شرح حال
شرف‌الدین رامی در ذیل احوال شاه منصور آورده و به نام تربیت را به
اشتباه انداخته و آن را آن مرحوم تاریخ وفات شرف‌الدین رامی گرفته
است.

چنان‌که در فوق نقل کردیم دولتشاه، شرف‌الدین رامی را به نام خان
معاصرین فخرالدین محمد الماستری می‌داند. احوال این شاعر که

۱. تذکره دولتشاه چاپ لیدن؛ ص ۳۰۸ - ۳۰۹.

ظاهراً در آذربایجان یا اران سمت وزراتی داشته به دست نیامد و ماستری نسبتی است به ماستر از قرای فراهان. از طرفی دیگر می دانیم که در جزء اصحاب دیوان عهد الجایتو کسی دیگر با همین نسبت بوده به نام خواجه زین الدین خلیفه بن حسین بن علی الماستری که از نواب و مقربان خواجه سعد الدین محمد ساوجی وزیر اولجایتو محسوب می شده و او بعد از آنکه خواجه سعد الدین را در دهم شوال ۷۱۱ به امر اولجایتو به قتل رساندند با چند تن دیگر از نواب و نوکران خواجه کشته شد.^۱ و از این خواجه زین الدین ماستری آثار و کتیبه هایی در نظنر باقی است مثل بقعه عزالدین بن الصمد نظنزی و قسمتی از مسجد جامع نظنر.^۲ بنابراین هیچ بعید نیست که زین الدین محمد الماستری که در اواسط قرن هشتم می زیسته پسر یا یکی از بستگان زین الدین الماستری مذکور باشد.

شرف الدین رامی در بعضی از کتاب انیس العشاق (صفحه ۷۸ از متن حاضر) از یکی از استادانش که اسمش را نمی شناسیم محمود کاشی نام داشته اسمی می برد، این شخص به جهت اشاره تقی الدین کاشی در تذکره خلاصة الاشعار در سال ۷۱۰ ق فوت کرده^۳ به این ترتیب بایستی شرف الدین رامی که در حدود ۷۱۰ ق و قبل از او پیش حسن بن محمود کاشی شاگردی می کرده اولاً دو کتاب انیس العشاق و حاشیة الحقائق را در حدود اوایل سلطنت سلطان اویس که از ۷۵۷ ق تا ۷۶۶ ق طول کشیده تألیف کرده و ثانیاً خود او نیز در دوران همین پادشاه مرده باشد. هیچ بعید نمی نماید که او که در سنین قبل از ۷۱۰ ق تلمذ می نموده و سن او در آن

۱. رجوع کنید به تاریخ و صاف ص ۵۳۷ و تاریخ گزیده ص ۵۹۷ و تاریخ اولجایتو تألیف ابوالقاسم کاشی (به نقل آقای دکتر بیانی از آن در حاشیة صفحه ۴۷ - ۴۵ از ذیل جامع التواریخ).

۲. رجوع شود به کتاب آثار ایران؛ جلد اول ص ۸۹-۹۷.

۳. به نقل ربو از او در فهرست نسخ فارسی موزه بریتانیا؛ ج ۲، ص ۷۱۴.

داشته تا بعد از ۷۷۶ ق یعنی تا بعد از سلطان اویس مانده باشد، به همین جهت ما تاریخ ۷۹۵ ق را که مرحوم تریزیت به عنوان تاریخ فوت شرف‌الدین رامی نقل کرده درست و ممکن نمی‌دانیم.

چنان‌که گفتیم شرف‌الدین رامی مؤلف کتاب دیگری است به نام حقائق الحقایق در شرح حقائق السحر رشیدالدین وطواط که آن را مؤلف به شماره و امر سلطان اویس تألیف نموده مشتمل بر دو قسم: قسم اول پنجاه باب به هلال استادان سابق با تصرفی چند و قسم دوم ده باب به تصرف سخنوران متأخر.

حاجی خلیفه در ذیل انیس العشاق تاریخ اتمام آن را شوال ۸۲۶ به تمام حروف و تاریخ اتمام حقائق را، که او شقائق الحقایق می‌داند، سال ۸۷۸ ق گفته و این دو تاریخ هر دو اشتباه است چه به شرحی که در فوق گذشت محال است که شرف‌الدین رامی تا این حدود زنده مانده باشد، یا حاجی خلیفه تاریخ کتابت نسخه این را که در دست داشته با تاریخ تألیف آنها اشتباه کرده و یا بین شرف‌الدین رامی و کسانی دیگر خلط نموده است.